

Tıbbi Olmayan İlaç Satışı Yapan Türkçe Web Sitelerinin Bilgi Kalitesi ve İçerik Güvenilirliği*

Aytaç TEKİN¹, Serdar KULA²

¹Sağlık Bilişimi Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, Ankara, Türkiye

²Çocuk Kardiyolojisi, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara, Türkiye

aytactekin@hotmail.com, serdarkula@gmail.com

(Geliş/Received: 22.10.2014; Kabul/Accepted: 06.01.2015)

DOI: 10.17671/btd.09206

Özet- Bu çalışmada tıbbi olmayan ilaç satışı yapan Türkçe web sitelerinin bilgi kalitesi ve içerik güvenilirliği incelenmesi amaçlanmıştır. Cinsellik, diyet ve doping kategorilerinde tıbbi olmayan ilaç satışı yapan 78 adet web sitesi incelenmiştir. Bu web siteleri "Health on the net foundation" (HONcode) standartlarına göre yeniden değerlendirilmiştir. Web siteleri cinsellik, diyet ve doping başlıklarında alt gruplara ayrılmıştır. Tüm web sitelerinin bilgi kalitesi HONcode kriterlerine göre düşüktür. Toplam kalite puanı ortalaması tüm web siteleri için 2.56 (Min 0 – Max 6) olarak saptanmıştır. Diyet grubu diğer gruplara göre en düşük kalite puanına (2.20) sahiptir (cinsellik 2.74 ve doping 2.80). Web sitelerinin 2/3'ünde doktor-hasta ilişkisinin önemini vurgulayan ifadeler bulunmamaktadır. Ayrıca, neredeyse web sitelerinin 1/5'inde, satılan ürünlerle ilgili bilimsel bilgiler bulunmaktadır. Sadece 14 adet site güncelleme tarihine yer vermiştir. İnternet üzerindeki büyük miktarda ve kontrolsüz bilgi sağlık tüketicileri için zorluklar oluşturmaktadır. Sağlık tüketicilerinin farkındalığını artırmak için kalite kriterlerinin günlük yaşamlarında kullanımını desteklemeli ve teşvik etmeliyiz.

Anahtar Kelimeler: tıbbi olmayan, internet ilaç, ilaç satışı, HONcode

The Inform Quality and Content Safety of Websites in Turkish, Which are Selling Nonmedical Drugs

Abstract- In this study, we aimed to analyse of the inform quality and content safety of websites in turkish which are selling non medical drugs. We were analised 78 websites which are selling non medical drugs in sexuality, diet and doping categories. They were reevaluated according to the Health on the net foundation (HONcode) Standarts. The websites were subgrouped according to drug category as sexuality, diet and doping. All websites had low inform quality according to HONcode criteria. Overall quality point of the websites was 2.56 (Min 0- Max 6). The diet grup has lower quality point (2.20) then others (sexuality 2.74, doping 2.80). Two third of the websites did not give any information or warning about the importance of doctor-patient relationship. Also, almost one fifth of the websites had scientetific information about the product which they sold. Only 14 websites were posted date of update. The health customers are facing a number of challenges, because of huge and uncontrolled health information on the net. To increase the awareness of the health customers we have to support and encourage the using of the quality criteria in their day life.

Keywords- non medical, internet drug, drug sales, HONcode

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Sağlık ve sağlık ürünleri internette yoğun olarak araştırılan konuların başında geliyor. Global Web Index'in araştırmasına göre Türkiye'de aktif 5 internet kullanıcılarından biri, son bir ay içerisinde sağlık ürünleri ile ilgili internette araştırma yapmaktadır. Aynı araştırmaya göre, İnternette sağlık ürünleri satın alanların oranı ise % 15'dir. Türkiye'deki aktif internet kullanıcılarının %29'unun sağlık ile ilgili konularda yazabileceklerini belirtmesi de dikkat çekicidir [1].

Ülkemizde, ilaç ve tıbbi ürünlerin internet üzerinden satışı yasaktır. Tıbbi olmayan ilaçlar; insanlar üzerinde yeterince testleri yapılmamış, bir ilaç gibi tıbbi laboratuvar aşamalarından geçmemiş, sağlık otoriteleri tarafından insanlar üzerinde yeterince denenip onayı alınmamış, genel itibari ile ticari kaygılarla ortaya konulan ürünlerdir.

Tüm dünyada önemli bir sorun haline gelen tıbbi ve tıbbi olmayan ürünlerin internette satışı ile ilgili birçok web sitesi ve sosyal ağ grupları bulunmaktadır. Bu konu hakkında Birleşmiş Milletler İlaç Dairesi'nin Uluslararası Narkotik Kontrol kurulu başkanı Hamit Godze'nin

“İnternet eczanelerinin kapatılması, e-posta yoluyla kaçakçılığı yapılan ve internet üzerinden yasadışı biçimde sipariş edilen maddelere el konulması...” ifadesi, konunun ciddiyetini göstermektedir [2].

Artan internet kullanımı ve internetteki kontrolsüz bilgi artışı, sağlık kullanıcılarını sıklıkla zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle bazı sivil toplum örgütleri konu ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Sağlık alanındaki web sitelerinde sunulan bilginin güvenilirliği, web sitesinin içeriği, sağlık bilgisinin güncelliği, bilgi kaynağının şeffaflığı, kullanıcı bilgisinin gizliliği gibi faktörlerin bilgi içeriğinin niteliğini nasıl etkilediğine ilişkin çalışmalar sonucu The Health on the Net Foundation (HON) tarafından 8 adet değerlendirme kriteri belirlenmiştir. HONcode adı verilen bu kriterlere uyan web siteleri için HONcode logosu, en iyi bilinen ve en kolay uygulanabilen kalite göstergelerinden birisi olmuştur [3]. Sağlık ile ilgili web sitelerinde sağlık tüketicisine sunulan bilgilerin etik ilkelere bağlı ve doğru olarak verilmesini sağlamayı hedefleyen HON'un logosunu kullanmak isteyen sağlık ile ilgili web sitesi girişimcilerinin HON sitesinde bulunan ve 35 dilde ayrı

ayrı çevirisi olan 8 başlık altında toplanmış olan ilkelere uymaları gerekmektedir [4].

Bildiğimiz kadarıyla Türkçe web sitelerinde pazarlanan tıbbi olmayan ilaç satışı ile ilgili bilgi kalitesi ve güvenilirliği ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma ile internet üzerinden satışı yapılan tıbbi olmayan cinsellik, diyet (zayıflama), doping anahtar kelimeleri ile ulaşılan tıbbi olmayan ilaç pazarlayan Türkçe web sitelerinin bilgi kalitesi, güvenilirlik, içerik inandırıcılığı HONcode kriterleri temelinde değerlendirilmiştir.

2. YÖNTEM VE GEREÇLER (METHOD AND EQUIPMENTS)

Bu çalışmada internette sıkça taranan “*Cinsellik*”, “*Diyet*” ve “*Doping*” maddelerine kullanıcılarının internet üzerinden nasıl eriştiği ve bu satışı gerçekleştiren sitelerin analizini yapmak üzere anahtar kelimelerin belirlenmesi için Google Adwords oturumu açıldıktan sonra “Araç ve Analiz” bölümünden bir anahtar kelime listesi için *Cinsellik*, *Diyet* ve *Doping* için arama hacmi araştırıldı (Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3). Hedef arama kitlesi olarak Türkiye, arama motoru olarak Google ve iş ortakları seçildi. Tarama tarihi 26 Aralık 2013'dür

Tablo1. Cinsellik alt grubundaki kelimelerin aranma verileri (Searching data of the words in the sexuality subgroup)

No	Anahtar Kelime	Aylık Ortalama Arama Sayısı
1	Viagra	450,000
2	Geciktirici	135,000
3	Gergedan	33,100
4	Azdırıcı	8,100
5	Performans arttırıcı	1,000
6	Cinsel güç	880
7	Cinsel performans	590
8	Cinsel ilaç	480

Tablo 2. Diyet alt grubundaki kelimelerin aranma verileri (Searching data of the words in the diet subgroup)

No	Anahtar Kelime	Aylık Ortalama Arama Sayısı
1	Zayıflama	33,000
2	Zayıflama ilacı	14,500
3	Zayıflama ürünleri	10,200
4	Zayıflamak istiyorum	9,900
5	Zayıflama hapi	8,100
6	Hızlı kilo verme	8,000
7	Bölgesel zayıflama	6,150
8	Zayıflama yolları	5,400

Tablo 3. Doping alt grubundaki kelimelerin aranma verileri (Searching data of the words in the doping subgroup)

No	Anahtar Kelime	Aylık Ortalama Arama Sayısı
1	Doping	40,500
2	Efedrin	2,400

3	Epo (eritropoetin)	1,300
4	Sporcu ürünleri	320
5	Sporcu içeceği	170
6	Vücut geliştirme ilaçları	130
7	Sporcu ilaçları	70
8	Sporcu besin	50

Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 'de sunulan anahtar kelimelere göre Google, Yandex ve Yahoo arama motorları üzerinden tespit Türkçe siteler, tekrarlayan URL adreslerinin çalışmaya alınmaması için, domain adreslerine göre tek tek incelenerek aynı domain adresine sahip olanlar tek bir site olarak kabul edildi. Bu ön

değerlendirme sonucunda 78 adet tıbbi olmayan ilaç satış yapan Türkçe web sitesi tespit edildi. Bu web siteleri içerik güvenilirliği yönünden HONcode ilkeleri temelinde değerlendirildi. Bu amaçla, HON tarafından resmi web sitesinde Türkçe olarak yayınlanmış 8 adet kriter (Tablo 4) kullanıldı [5].

Tablo 4. HONcode değerlendirme kriterleri [5] (HONcode criteria)

Yazarların Yetkisi	Sitede yayınlanan ve sunulan sağlıkla ilgili ya da tıbbi her türlü tavsiye ve bilgi: - sağlık profesyoneli olmayan özel kişi ve kuruluşlar tarafından sağlandığı açıkça belirtilen bölümlerin dışında, - sadece sağlık konusunda eğitilmiş ve nitelikli profesyonellerce verilir.
Tamamlayıcılık	Sitede verilen bilgiler, site ziyaretçilerinin / hastaların hekimleriyle mevcut ilişkilerini ikame etmek üzere değil, desteklemek üzere tasarlanmıştır.
Gizlilik	Siteye giren ziyaretçilerin kendi kimlik bilgileri de dahil olmak üzere, tüm bilgi akışında gizlilik ilkesine saygı gösterir. Site sahipleri, bu siteyi oluşturdukları ve yayınladıkları ülkede uygulanan sağlık bilgilerinin mahremiyeti ile ilgili mevzuatın gereklerini fazlasıyla uygulamayı ve saygı göstermeyi taahhüt eder.
Atıfta Bulunma	- Uygun olan yerlerde, bu site içerisindeki bilgi, verinin kaynağına doğru açık referanslar ile desteklenir ve mümkün olan yerde bu veriye özel HTML linkleri verilir. - Klinik bilgiler içeren bir sayfanın son güncelleme tarihi açıkça gösterilir (ör. Sayfanın sonunda)
Doğrulanabilirlik	Özel bir muamelenin, ticari ürünün ya da hizmetin performans / kazancı ile ilişkili iddialar, yukarıda 4. ilkede çerçevesi çizilen şekilde, uygun ve denk düşen kanıtlar tarafından desteklenir.
Kaynağın Şeffaflığı	- Site yapımcıları, daha ileri destek ve yenilenmiş bilgi arayan ziyaretçiler için, mümkün olan en açık şekilde bilgi sağlama ve iletişim bilgilerini yayınlama yönünde çaba gösterir. - Webmaster, erişim için e-mail adresini sitede açıkça belirtir.
Sponsorluğun Şeffaflığı	Finans, hizmet ve malzeme olarak bu siteye katkıda bulunan tüm ticari ya da ticari olmayan kuruluşların tam kimlikleri de dâhil olmak üzere, bu siteye verilen destek açık bir şekilde belirtilir.
İçerik ve Reklam Politikasında Dürüstlük	Eğer reklam site için bir finans kaynağı ise, bu durum açıkça beyan edilir. Site sahipleri tarafından benimsenen ilan kurallarıyla ilgili özet bir tanımlama sitede yayınlanır. İlan ve diğer promosyon malzemeleri site ziyaretçilerine, site yapımcıları tarafından oluşturulan içerik ile farklılık gösterecek ve kolaylıkla ayır edilecek bir kapsam ve şekilde sunulur.

Bu kriterler, Tablo 5'de gösterildiği üzere puanlanmıştır. Puanlamada her bir kriter toplam 1 puan alacak şekilde

puanlanmıştır. Eğer kriter birden çok alt kriter içeriyorsa bu durumda bu kriter için atanan 1 puan, alt kriter

sayısına bölünerek alt kriterlerin her biri için puan değeri belirlenmiştir. Toplamda 8 adet kriter için elde edilebilecek maksimum puan 8 olarak belirlenmiştir.

Anahtar kelimelerle yapılan taramalar sonucunda erişilen tüm web sayfaları için erişim tarihi 28 Aralık 2013'tür.

Tablo 5. HONcode kriterlerinin puanlaması (Rating of the HONcode criteria)

Kriter Ana Başlığı	Değerlendirme Kriteri	Puan
Yazarların Yetkisi	Site yazarları yetkin mi?	0,5
	Yetkili kuruluş veya yetkin olmama uyarısı var mı?	0,5
Tamamlayıcılık	Sitedeki bilgilerin hekim-hasta ilişkisinin yerini tutmayacağı bildirilmiş mi?	1
Gizlilik	Siteye gönderilen bilgilerin gizliliği	1
Atıfta Bulunma	Referans link gösterilmiş mi?	0,5
	Güncelleme Tarihi var mı?	0,5
Doğrulanabilirlik	Ürün veya hizmetin etkinliği / başarısı uygun ve denk düşen kanıtlar tarafından destekleniyor mu	1
Kaynağın Şeffaflığı	Açık bir şekilde iletişim bilgileri var mı?	0,5
	E-posta adresi belirtilmiş mi?	0,5
Sponsorluğun Şeffaflığı	Sponsorların (ticari veya ticari olmayan) siteye verdikleri desteğe açıklık getirilmiş mi?	1
İçerik ve Reklam Politikasında dürüstlük	Sitedeki reklamların bir finans kaynağı olduğu belirtilmiş mi?	0,5
	Sitenin reklam politikası var mı?	0,5
TOPLAM		8

3. BULGULAR (FINDINGS)

Google, Yandex ve Yahoo arama motorlarında daha önceden tespit edilmiş olan anahtar kelimeler aratılarak, tekrarlayan URL'lere yönelik ayıklama sonrası, Türkçe yayın yapan ve tıbbi olmayan ilaç satışı yapan cinsellik ile ilgili 31, diyet ile ilgili 27, doping ile ilgili 20 adet site HONcode kriterlerine göre değerlendirmeye tabii tutuldu. Toplamda 78 adet site incelenmiştir.

Değerlendirme kriterlerine göre; incelenen sitelerin için elde edilen en yüksek toplam değerlendirme skoru 6 (cinsellik kategorisinde), en düşük değerlendirme skoru 0 puan olarak (diyet kategorisinde) tespit edilmiştir. İncelenen 78 adet web sitesinin ortalama puanı 2,56 (0-6) olarak saptanmıştır. Kategorilere göre bakıldığında "cinsellik" ile ilgili sitelerin toplam değerlendirme ortalaması 2,74 (1-6), "diyet" ile ilgili sitelerin toplam değerlendirme ortalaması 2,20 (0-3,5), "doping" ile ilgili sitelerin toplam değerlendirme ortalaması 2,80 (1,5-4,5) olarak saptanmıştır (Tablo 6).

Sitelerin yaklaşık 2/3'ünde satışı yapılan ürünler ile ilgili olarak, hekim kontrolünde kullanılması ya da kullanmadan önce bir hekimden onay alınması gerekliliğini ifade eden, hekim hasta ilişkisinin önemine dair bilgilere rastlanmamıştır. Sitelerin yaklaşık 4/5'i, ürüne dair bilimsel gerçekleri içeren tarafsız kanıtlarla

desteklenmiş bilgileri barındırmamaktadır. Sadece 14 adet site güncelleme tarihine yer vermiştir. İncelenen sitelerin hiç birinin HONcode kriterleri çerçevesinde belirlenen bir reklam politikasının olmadığı ve reklamların bir finans kaynağının olup – olmadığı bilgisine dair ifadelerin belirtilmediği görülmüştür.

İncelenen tüm web sitelerinde, "Yetkili kuruluş veya yetkin olmama uyarısı", "Siteye gönderilen bilgilerin gizliliği", "Açık bir şekilde iletişim bilgileri" ve "E-posta adresi" bilgilerinin belirtilmiş olma oranı çok yüksektir (Tablo 6). Bu bilgilerin en çok Doping kategorisindeki web sitelerinde belirtildiği görülmektedir (sırasıyla %80, %90, %100 ve %85).

Web sitelerinin yazarlarının konularında yetkin olup olmadığı bilgisi Doping kategorisindeki hiçbir web sitesinde belirtilmezken, cinsellik kategorisindeki sitelerin %3,2'sinde bu bilginin bulunduğu görülmüştür (Tablo 6).

"Ürün veya hizmetin etkinliği / başarısı tıbbi sayfalarda yer alıyor mu?" bilgisi en düşük oranda diyet kategorisindeki web sitelerinde (%3,7) ve ikinci sırada da doping kategorisindeki web sitelerinde belirtilmiştir (%10) (Tablo 6).

"Sponsorların (ticari veya ticari olmayan) siteye verdikleri destek" konusunda sadece cinsellik kategorisindeki sitelerin %3,22'sinde bilgi bulunmaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. HONcode kriterlerine göre her gruptaki site puanlarının dağılımı (Rating of the web sites for each category by HONcode criteria)

Sıra No	HONcode kriteri	Birim puan	Cinsellik (N =31) Kriteri karşılayan site oranı (%)	Diyet (N = 27) Kriteri karşılayan site oranı (%)	Doping (N = 20) Kriteri karşılayan site oranı (%)
Yazarların Yetkisi	Site Yazarları Yetkin mi?	0,5	3,22	14,81	0
	Yetkili Kuruluş veya Yetkin olmama uyarısı var mı?	0,5	67,74	59,26	80
Tamamlayıcılık	Sitedeki Bilgilerin Hekim-Hasta ilişkisinin yerini tutmayacağı bildirilmiş mi?	1	25,81	29,63	20
Gizlilik	Siteye gönderilen bilgilerin gizliliği	1	87,09	62,96	90
Atıfta Bulunma	Referans link gösterilmiş mi?	0,5	16,13	14,81	35
	Güncelleme Tarihi var mı?	0,5	29,03	3,7	20
Doğrulanabilirlik	Ürün veya hizmetin etkinliği / başarısı uygun ve denk düşen kanıtlar tarafından destekleniyor mu	1	38,71	18,52	20
Kaynağın Şeffaflığı	Açık bir şekilde iletişim bilgileri var mı?	0,5	93,55	81,48	100
	E-posta adresi belirtilmiş mi?	0,5	64,52	62,96	85
Sponsorluğun Şeffaflığı	Sponsorlar (Ticari veya Ticari olmayan) Siteye verdikleri desteğe açıklık getirilmiş mi?	1	3,22	0	0
İçerik ve Reklam Politikasında dürüstlük	Sitedeki Reklamlar bir finans kaynağı olduğu belirtilmiş mi?	0,5	0	0	0
	Sitenin Reklam politikası var mı?	0,5	0	0	0
TOPLAM		8	2,74	2,20	2,8

4. TARTIŞMA (DISCUSSION)

Yaygınlaşan internet kullanımıyla birlikte var olan bilginin denetimi de giderek güçleşmektedir. Çığ gibi büyüyen bu bilgi yığını içerisinde kullanıcıların sıkça başvurdukları sağlık bilgisini güvenilirlik açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Sağlık ile ilgili bilgiler ve

hizmetler sunan, sağlık uzmanları dışındaki sağlık tüketicilerine yönelik web sitelerinin bilgi anlaşılabilirliği ve güvenilirliği önemlidir. Bu konuyla ilgili yapılan yurt dışında bir çok çalışma vardır [6- 9]. İnternet üzerinden ilaç satışı tüm dünyada ciddi olarak ele alınan bir konudur. Bazı ülkeler bu tür eczaneleri destekler iken, ülkemizin de dahil olduğu bazı ülkeler ise bunu sakıncalı

bularak yasaklamaktadır. LegitScript'in araştırmalara göre 35.610 aktif internet eczanesinin sadece 212'si (% 0,6) yasaldır [10].

Ülkemizde satışı olan ilaçların denetimini Sağlık Bakanlığı, Gıda Takviyesi olarak satışı sunulan ürünlerin ise denetimini Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı yapmaktadır.

Bu çalışmada tıbbi olmayan ilaç satışı yapan siteler bilgi kalitesi ve içerik inandırıcılığı yönünden incelenmiştir. Web sitelerinin sağlık tüketicileri açısından güvenilirliğini ölçmeye yönelik HONcode ölçütleri bu değerlendirmede temel alınmıştır [5].

Sağlıkla ilgili web sitelerinin güvenilirliklerini 8 temel başlık altında inceleyen HONcode kriterlerine göre cinsellik, diyet ve doping kategorileri altında tıbbi olmayan ilaç satışı yapan 78 adet Türkçe web sitesi incelendiğinde web sitelerinin genel ortalamasının 2,56 olması güvenilirlik açısından dikkat çekicidir. Bu ortalama, maksimum puanın 8 olduğu bir puanlama sistemi için kabul edilebilir bir değer olmaktan uzaktır.

HONcode kriterleri temel alınarak yapılan incelemede, seçilen anahtar kelimeler kapsamında değerlendirilen web siteleri içerisinde en düşük güvenilirlik oranının diyet ürünleri ile ilgili olduğu görülmüştür (2,20 puan) (Tablo 6). Bazı sitelerde "FDA Onaylı"¹ ibaresi site içerisinde geçmesine rağmen FDA Veri tabanında (<http://www.accessdata.fda.gov>) yapılan aramalarda ilgili sonuçlara rastlanmamıştır. Ayrıca, "Bakanlıkça Onaylı" ibaresi site içerisinde geçmesine rağmen ürünlerin Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na gıda takviyesi olarak kabul edildiği ibaresi ya yer almamakta ya da okunmayacak kadar gizli ve küçük puntolarla belirtilmektedir.

Global Web Index'in araştırmasında da belirtildiği üzere, ülkemizdeki aktif internet kullanıcılarının %29'unun blogları olması halinde sağlık ile ilgili konularda yazacaklarını belirtmiş olmaları [1], bizim çalışmamızda elde ettiğimiz yazar yetkinliği bilgisinin web sitelerinde çok düşük oranda yer alması bulgusuyla uyumludur (doping grubunda %0, cinsellik grubunda %3,22) (Tablo 6). Araştırmamızdaki tüm kategorilerde yer alan web sitelerinde, sponsorluk ilişkileri ve reklam politikaları konusunda açık ve şeffaf bir bilginin olmadığı saptanmıştır. Özellikle, ciddi sağlık sorunlarına hatta ölüme bile yol açabilecek diyet ve doping kategorilerindeki ilaçların [11, 12, 13] satışını yapan web sitelerinde, satılan ürünlere dair bilimsel kanıtlara yer verilmesi konusundaki yetersizlik dikkat çekicidir (sırasıyla %18,52 ve %20) (Tablo 6).

Sağlıkla ilgili web sitelerinde mutlaka belirtilmesi gereken bilgilerden biri olan "Sitedeki bilgilerin hekim-hasta ilişkisinin yerini tutmayacağı" uyarısı ne yazık ki her üç kategoride de yaklaşık dört siteden birinde belirtilmiştir (Tablo 6).

Sonuç olarak tıbbi olmayan ürünlerin ve diğer sağlık sitelerinin yayınları ile ilgili güvenilirlik değerlendirmesinde sağlık tüketicisinin bilinçlendirilmesi, bu web sitelerinin yayınlarının kontrol edilmesinden daha

önemli görünmektedir. Bilinçli sağlık tüketicilerinin geliştirilmesi için HONcode kriterlerinin tanıtımı ve güvenilir bilgi tanımlarının gerekirse kamu spotları ile yapılması çok önemli olacaktır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. İnternet: İnternet Kullanıcılarının Sağlık Markalarından Beklentileri, <http://www.connectedvivaki.com/internet-kullanicilarinin-saglik-markalarindan-beklentileri/>, 01.01.2015.
2. İnternet: Sosyal medyadaki tuzak, <http://www.haberturk.com/saglik/haber/720244-sosyal-medyadaki-tuzak>, 01.12.2013
3. Commission of the European Communities, Brussels, "eEurope 2002: Quality Criteria for Health Related Websites", J Med Internet Res, 4(3), E15, 2002
4. F. İşleyen, K. Gülkesen, N. Zayim, "Türkçe Web Sitelerinde Sunulan Sağlık Bilgisinin Anlaşılabilirliği", 2. Ulusal Tıp Bilişimi Kongresi, Antalya, 2005
5. İnternet: Health on the net foundation, <http://www.hon.ch/HONcode/Patients/Turkish/>, 01.01.2015
6. P. Kim, TR. Eng, MJ. Deering, A. Maxfield, "Published criteria for evaluating health related web sites: review", BMJ, 318, 647-649, 1999
7. L. Li, E. Irvin, J. Guzmán, C. Bombardier, "Surfing for back pain patients: the nature and quality of back pain information on the Internet", Spine (Phila Pa 1976), 26(5), 545-57, 2001
8. Y. Kim, "Trust in health information websites: A systematic literature review on the antecedents of trust", Health Informatics J, (In press), doi: 10.1177/1460458214559432, 2014
9. S. Chumber, J. Huber, P. Ghezzi, "A Methodology to Analyze the Quality of Health Information on the Internet: The Example of Diabetic Neuropathy", Diabetes Educ, (In press), doi: 10.1177/0145721714560772, 2014
10. İnternet : Online Pharmacy Reviews & Verification, <http://www.legitscript.com> , 29.12.2014
11. İnternet: Sağlık Bakanlığı: O ilaçların hepsi yasaklı, almayın, <http://t24.com.tr/haber/saglik-bakanligi-o-ilaclarin-hepsi-yasakli-almayin/204177>, 31.12.2013.
12. İnternet: Zayıflama hayali öldürdü, <http://haber.gazetevatan.com/zayiflama-hayali-oldurdu/483465/1/gundem>, 31.12.2013.
13. İnternet: Vücut geliştirici ilaçlar Şahin İreçin'in sonu oldu, <http://www.ensonhaber.com/vucut-gelistirici-ilaclar-sonu-oldu-2013-10-19.html>, 31.12.2013.

¹ FDA: Amerika Birleşik Devletleri, Gıda ve İlaç Dairesi